Kartverket

BIRKENES KOMMUNE
Postboks 115
4795 BIRKELAND

Deres ref.:	Vår ref.:		Dato:
	Sak/dok.:	08/01046-214	15.02.2021
	Ark.:	326.12	

Vedtak i navnesak 2020/479 – Følsvann i Birkenes kommune

Statens kartverk har i dag gjort vedtak om skrivemåten av følgende stedsnavn i Birkenes kommune:

- ***Følsvann*** (gard 19)
- ***Følsvann*** (bruk 19/1)
- ***Følsvann*** (bruk 19/2)
- ***Følsvann*** (bruk 19/3)
- ***Følsvann*** (bruk 19/4)
- ***Neset (hovednavn) - Følsvannsneset (undernavn)*** (bruk 19/5)
- ***Følsvannet*** (vann)

Vedtaket er gjort med hjemmel i § 7 tredje ledd i lov om stadnamn.

Der det er vedtatt både et hovednavn og et undernavn, er det hovednavnet som vil vises i kartet.

Når det gjelder bruk 19/2 må kommunen registrere eiendommens areal i matrikkelen før vi kan importere bruksnavnet til Sentralt stedsnavnregister (SSR).

Bakgrunn
Navnesaken ble tatt opp av Språkrådet i samband med tildeling av et adressetilleggsnavn i Birkenes kommune, jf. brev datert 29.03.2017. Navna er tenkt brukt som ledd i adressenavn, og navna hadde flere godkjente skrivemåter i offentlig bruk. I tillegg er det ønskelig å få avklart om flere av brukene under gnr. 19 skal hete *Følsvann/Følsvatn/Føllsvann*. Navnesaken ble reist for å fastsette rett skrivemåte for offentlig bruk.

Rettslig grunnlag
Når skrivemåten av et stedsnavn skal fastsettes for offentlig bruk, er hovedregelen at det skal tas utgangspunkt i den nedarva lokale uttalen av navnet. Skrivemåten skal følge gjeldende rettskrivingsprinsipper for norsk, jf. § 4 første ledd i loven. Skrivemåten skal være praktisk og ikke skygge for meningsinnholdet i navnet, jf. § 1 første ledd.

I *utfyllande reglar om skrivemåten av norske stadnamn* er det mer detaljerte bestemmelser om hvordan stedsnavn skal normeres.

Kartverket Agder Besøksadresse: Tordenskjoldsgate 65, Kristiansand Postadresse: Postboks 600 Sentrum, 3507 Hønefoss
Telefon: 32 11 80 00 Telefax: 32 11 85 41 E-post: post@kartverket.no Organisasjonsnummer: 971 040 238

I tillegg må det tas hensyn til normeringspraksisen i området og skrifttradisjonen for navnet saken gjelder, og hva som er registrert i Sentralt stedsnavnregister (SSR) fra før. Lokale ønsker fra dem som har uttalerett, skal også spille inn. (Det skal legges særlig vekt på ønsket til eieren når saken gjelder bruksnavn, og skrivemåten som eieren ønsker, ligger innenfor regelverket.)

Skrivemåten av slektsnavn skal ikke påvirke skrivemåten av stedsnavn. Vedtak som gjelder skrivemåten av stedsnavn, får heller ikke følger for skrivemåten av slektsnavn.

Uttale og skrifttradisjon
I *Norske Gaardnavne* er oppslagsformen *Følsvand* og uttalen /fø`llsvann/ registrert.
Navnet er forklart som norrønt **Fylsvatn*, der forleddet er ordet *fyl* 'føll' (nynorsk form er *føl*). Herredsregisteret (1948) har to arkivkort med dette navnet. Det ene har oppslagsformen *Følsvand* og uttalen /følls´vann/, mens det andre har oppslagsformen *Føls Vd* og uttalen /følls´vannə/. Språkrådet skriver i sin tilråding at «Det er ingen flere opplysninger om navnene på arkivkortene, men det første gjelder vel gårdsnavnet, mens det andre gjelder naturnavnet.» Herredsregisteret har også registrert et navn *Neset* /nęs´sə/, men siden det ikke står noe mer om navnet, er det uvisst om det kan gjelde bnr 5. Bustadnamnarkivet har registrert uttalen /fölls`vann/ på gnr 19, med merknaden «ö > y» (y-en har en prikk over seg). Denne uttalen bekreftes av Vidar Haslum som er fra Birkenes, skriver Språkrådet i sin tilråding.

Eldre skrivemåter er *Fiølßuattenn*, *Følßuattenn* (1593), *Følßuattne* (1601), *Følßuatten* (1601, 1610, 1611, 1670) og *Følsvatn* (1723), slik det går fram av tilrådinga fra Språkrådet.

I 1886-matrikkelen og matrikkelutkastet fra 1950 er gårdsnavnet og bruksnavna på bruk 1–4 skrevet *Følsvand*, mens bruksnummer 5 er skrevet *Neset*. I 1903-matrikkelen er gårdsnavnet også skrevet *Følsvand* med merknaden «Ogsaa skr. Følsvatn, Fylsvatn». I dagens matrikkel er gårdsnavnet og bnr. 1–4 skrevet *Følsvann* og bnr. 5 skrevet *Følsvatn*. Skrivemåtene *Følsvatn* (gard) og *Følsvatnet* (vann) er benyttet i økonomisk kartverk fra 1977, mens i rektangelkartet er *Følsvand* og *Føls Vd* brukt. I kartserien Norge 1:50 000 er *Følsvand* og *Føls Vd* brukt i første utgaven fra 1952, mens i utgavene fra 1967, 1972, 2006 og 2012 er skrivemåten *Følsvatn* brukt. I utgaven fra 1993 er skrivemåten *Følsvann* benyttet.

I bygdeboka *Birkenes 1 Gard og grend* fra 1969 er gårdsnavnet skrevet *Følsvand* på side 151. Det vises også til *Norske Gaardnavne* og forklaringen av navnet. Bruksnummer 5 skrevet Neset og det står at «Fylsvandneset, eller Neset som det blir kalla då det blir utskild i 1807 […], må ha vore husmannsplass under Følsvand. […] Neset fikk bnr. 5 i den nye matrikkelen med skyld 7 øre. Det har sidan fylgd bnr. 3»

Høringssvar og tilråding
Kartverket sendte saken til uttalelse og kunngjøring i Birkenes kommune i brev datert 05.11.2020, i tråd med § 8 i loven. I brev datert 10.12.2020 har kommunen sendt de lokale uttalelsene til Språkrådet. Kommunen skriver også at hjemmelshaverne til de aktuelle gårdsbrukene er tilskrevet, samt historielaget. I tillegg er det lagt ut informasjon på kommunen sine hjemmesider. Språkrådet har gitt sin tilråding i brev datert 28.01.2021.

Ivar Olav Skahjem (eier av bruk 19/1, 2 og 4) skriver i e-post datert 02.12.2020 at «Tiden tatt i betraktning, bør man etter min mening bruke Følsvann som riktig stavemåte.» Han viser også til at navnet kan komme av «vannene som følger etter hverandre.»

Øystein Raen (eier av bruk 19/3) skriver i brev datert 19.11.2020 at han syns det er riktig å bruke Følsvann da dette er brukt i både senere og nyere tid. Han viser også til et skjøte fra 1913 der navnet er skrevet Følsvand.

I brev fra kommunen datert 10.12.2020 går det fram at saken er behandlet i navneutvalget som går inn for skrivemåten *Føllsvann*. Videre står det at «Det er riktig å følge vanlig uttale med dobbel konsonant (ll). Når det gjelder –vann, har navneutvalget tidligere sagt at dette uttales *vann* i Birkenes kommune.» Kommunen skriver i brev datert 10.12.2020 at de følger navneutvalgets vurdering.

Språkrådet tilrår primært *Følsvann* for gårdsnavnet og de tilhørende bruksnavna ut frå sannsynlig historisk opphav, dominerende skrifttradisjon, samt at *Føls-* også kan representere en uttale med kort vokal. Videre tilrås primært *Følsvannet* for vannet (og *Følsvannnsneset* om det skulle brukes alternativt til Neset). Videre står det at «Subsidiært mener vi at skrivemåten *Føllsvann* med –ll- om gården og de tilhørende brukene ligger innenfor reglene, og at *Føllsvannet* kan brukes om vannet (og *Føllsvannsneset* om det skulle brukes som alternativ til Neset).»

Kartverkets vurdering
I § 1 første ledd i lov om stadnamn går det fram at skrivemåten ikke skal skygge for meningsinnholdet i navnet. I Språkrådet sin tilråding står det at «Selv om forleddet i navnet ikke er helt sikkert tolket, synes det nærliggende å følge forklaringen i *Norske Gaardnavne*, altså at det er sammensatt med gno. *fyl n*. 'føll', og da med bakgrunn i at vannet eller en del av det har vært sammenliknet med et føll, jf. det mer vanlige *Kalven*. Vannet danner en smal bukt inn forbi Følsvannsneset/Neset, og muligvis kan denne bukta ha vært oppfattet som "føllet" til hovedvannet. Dialekten har lang vokal /fø:l/ av det eldre *fyl*, som er vanlig i vestnorsk av eldre kortstavede ord, mens uttalen her er med kort *ø*. Det kan forklares av konsonantopphopning, kanskje også ved påvirkning av bokmålsformen *føll*.» Tolkningen av navnet i bygdeboka *Birkenes 1 Gard og grend* viser også tilbake til *Norske Gaardnavne*.

I § 4 første ledd står det at skrivemåten skal ta utgangspunkt i nedarvet lokal uttale og følge gjeldende rettskrivingsprinsipper i norsk. Et slik rettskrivingsprinsipp er at kort vokal etterfølges av dobbeltkonsonant. Denne bestemmelsen tilsier altså *Føll-* i forleddet av navnet. Kartverket deler Språkrådets vurdering i at den lydnære (ortofone) skrivemåten ikke kan avvises ettersom den moderne formen *føll* svarer til et kjent ord, som riktignok er uttalt /fø:l/ i dialekten. Det er også denne skrivemåten som er ønsket av kommunen. Vi finner imidlertid ingen skriftlig tradisjon for denne skrivemåten.

Skrivemåten med *Føl-* i forleddet er brukt i de ulike matriklene, økonomisk kartverk, rektangelkart og i kartserien Norge 1:50 000 i perioden 1952–2012, og har således en dominerende skrifttradisjon. Det er også denne skrivemåten som er ønsket av de som er eiere av de berørte eiendommene.

Skrivemåten *Følsvann* fastsettes i samsvar med lokale ønsker, skrifttradisjonen, navnets sannsynlige historiske opphav og Språkrådets tilråding. Når det gjelder bnr. 5 fastsettes *Neset* som hovednavn og *Følsvannsneset* som undernavn med bakgrunn i skrivemåten i de historiske matriklene og Språkrådets tilråding. Begge navna er vedtatt, og eier eller kommunen kan gi tilbakemelding om de ønsker en annen skrivemåte på kart.

Når det gjelder det avleda naturnavnet er navnet skrevet med etterleddet –*vatn* i de eldre kildene. I brevet fra kommunen får det fram at navneutvalget tidligere har uttalt seg om at dette uttales *vann* i Birkenes kommune. Språkrådet skriver i sin tilråding at «I dag er /vann/ vanlig hos alle i området, selv om /vatn/ høres i bygdene innenfor. De fleste både muntlige og skriftlige kildene viser ubestemt form i gårdsnavnet, mens selve vannet forekommer også i bestemt form. Etter Haslum er bestemt form vanlig i dag når det gjelder vannet.» Skrivemåten *Følsvannet* fastsettes i samsvar med Språkrådets tilråding.

Kunngjøring
Kommunen skal sørge for at vedtaket gjøres kjent for de partene i kommunen som har klagerett etter § 12 første ledd i loven, og som ikke er adressater i dette brevet, jf. § 9 i forskrift om stadnamn.

Når vedtaket gjelder skrivemåten av bruksnavn, skal kommunen sende melding om vedtaket direkte til eierne av bruket.

Bruksnavn
Vedtak om skrivemåten av gardsnavn skal som hovedregel være retningsgivende for skrivemåten av bruksnavn som er identisk med gardsnavnet, eller der gardsnavnet inngår som en del av bruksnavnet. Men etter § 5 tredje ledd i lov om stadnamn har eieren rett til å fastsette en annen skrivemåte av navn på eget bruk enn den som følger av § 4 første ledd i loven. Forutsetningen er at han/hun kan dokumentere at skrivemåten har vært i offentlig bruk som bruksnavn (på offentlig kart, på skilt, i matrikkelen, skjøte e.l.). I så fall må eieren sende krav om det til Kartverket og legge ved slik dokumentasjon. Kartverket er formelt vedtaksorgan også for skrivemåten av bruksnavn fastsatt av eieren.

Bruk av vedtatte skrivemåter
Vi vil minne om reglene i stedsnavnloven om plikt til å bruke vedtatte skrivemåter, jf. § 11, spesielt første setning, som har denne ordlyden: «Når skrivemåten av eit stadnamn er fastsett etter denne lova og ført inn i stadnamnregisteret, skal han brukast av eige tiltak av dei som er nemnde i § 1 tredje ledd.» Det vil si organer for stat, fylkeskommune og kommune samt selskaper som det offentlige eier fullt ut.

Vi presiserer at lov om stadnamn regulerer *offentlig* bruk av stedsnavn. Privatpersoner og bedrifter som ikke er heleide av det offentlige, er derfor ikke pålagt å følge vedtatte skrivemåter.

Når det samme navnet er brukt om ulike navneobjekter på samme sted, skal skrivemåten i primærfunksjonen som hovedregel være retningsgivende for skrivemåten i de andre funksjonene. Dersom dette vedtaket blir stående uten at det blir påklagd, legger vi derfor til grunn at kommunen vedtar samme skrivemåten i ev. adressenavn og adressetilleggsnavn der navnet blir brukt.

Når det er gjort vedtak om adressenavn, adressetilleggsnavn og kretsnavn (grunn-, valg-, skolekrets og kirkesokn), skal den vedtatte skrivemåten legges inn i matrikkelen, og adressenavn i SSR vil bli oppdatert fra matrikkelen. Vedtak om adressenavn skal fortsatt sendes til bl.a. Kartverket, jf. § 9 fjerde ledd i forskrift om stadnamn.

Kartverket fører den vedtatte skrivemåten av bruksnavn i SSR, og skrivemåten hentes inn i matrikkelen derifra.

Klage
Vedtak om skrivemåten kan etter § 12 i lov om stadnamn påklages av dem som etter § 6 bokstav a til c har rett til å ta opp saker om skrivemåten av stedsnavn. Klagefristen er tre uker fra meldinga om vedtaket er kommet fram til mottaker, jf. § 9 i forskrift om stadnamn. Dersom meldinga skjer med offentlig kunngjøring, starter klagefristen fra den dagen vedtaket blir kunngjort første gang. De som har klagerett, har rett til å se saksdokumentene, som er arkivert hos vedtaksorganet. Det er anledning til å søke om utsatt iverksetting av vedtaket til klagefristen er ute eller klagen er avgjort.

En eventuell klage skal sendes til Kartverket med kopi til kommunen. Klagen skal grunngis, og grunngivinga må behandle alle navn eller navneledd klagen gjelder.

Når man tar opp en klagesak, gjelder de samme saksbehandlingsreglene som for navnesaker ellers. Dersom vedtaket blir opprettholdt, sender Kartverket saken videre til klagenemnda for stedsnavnsaker, som er oppnevnt av Kulturdepartementet.

Med vennlig hilsen

Lars Fredrik Gyland
fylkeskartsjef

Linn Winnæss-Karlsen
saksbehandler stedsnavn

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Lenker: Lov om stadnamn
Forskrift om stadnamn
Utfyllande reglar om skrivemåten av norske stadnamn

Kopi Lars Fredrik Gyland, LD - FKK Kristiansand (LK2KRI)
Maria Ellingsen, LD - FKK Kristiansand (LK2KRI)
SPRÅKRÅDET